VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní studia - diplomacie

Prezidentské dekrety 1940-1945 a jejich vliv na česko(slovensko)-německé vztahy

(bakalářská práce)

Autor: Agáta Duřtová
Vedoucí práce: prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně a vyznačil/a všechny citace z pramenů.

V Praze dne …… ……

podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Zdeňku Veselému, CSc. za odborný dohled, trpělivost, pomoc a poskytnutí cenných připomínek a rad při zpracovávání mé bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá prezidentskými dekrety z období 1940 – 1945. Analyzuje kontext vzniku těchto dokumentů a dále zkoumá dekrety, které se dotkly německé (maďarské) menšiny a ovlivnily tak jejich životy. Zbývající prostor je vyhrazen pro porovnání česko-německých zahraničních vztahů a prezidentských dekretů, kde je zkoumán vliv dekretů na utváření vztahů mezi Českou republikou (resp. Československem) a Německem.

Klíčová slova:

Dekrety prezidenta republiky, Československo, Sudetoněmecký Landsmannschaft, česko-německé vztahy, sudetští Němci

Abstract

The bachelor thesis deals with the presidential decrees of the 1940-1945. It analyses the context of the creation of these documents and then observes decrees, which influenced german (hungarian) minorities and then their future lives. The resting parts are based on the comparison of the Czech- German international relations and presidential decrees, where the influence of the decrees on the formation between the Czech Republic (or Czechoslovakia) and Germany is observed.

Key words:

Decrees of the president of the republic, Czechoslovakia, Sudeten- German Landsmannschaft, Czech-German relations, Sudeten Germans

Seznam použitých zkratek	
CDU	Křesťanskodemokratická unie Christlich Demokratische Union
CSU	Křesťanskosociální unie Christlich-Soziale Union
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
EU	Evropská unie
NDR	Německá demokratická republika
OSN	Organizace spojených národů United Nations Organization
SL	Sudetoněmecké krajanské sdružení (Sudetoněmecký Landsmannschaft/zemské svazy) Sudetendeutsche Landsmannschaft
SN	Společnost národů
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu
USA	United States of America Spojené státy americké

Obsah

Úvod 7

1 Kontext vzniku prezidentských dekretů 9

1.1 Československo a jeho zahraniční odboj – vznik exilové vlády 10

1.2 Exilová vláda 14

2 Prezidentské dekrety a jejich vliv na postavení německého obyvatelstva v Československu po druhé světové válce 15

2.1 Dekretální normotvorba v zahraničí 15

2.2 Dekretální činnost na území Československa 16

2.2.1 Dekrety nacionálně-perzekuční a konfiskační 17

2.2.2 Prezidentské dekrety týkající se odsunu německého obyvatelstva 18

2.2.3 Další důležité dekrety s dopadem na národnostní menšiny 20

3 Problematika prezidentských dekretů ve vztazích Československa a SRN v období studené války 22

4 Prezidentské dekrety a jejich pozice ve vzájemných vztazích ČR a SRN 27

Závěrem 33

Použité zdroje: 35

Dokumenty 35

Literatura 35

Internetové zdroje 36

Úvod

Rok 1938, rok konání Mnichovské konference, na níž byla přijata dohoda, která svým charakterem byla diktát pro Československo s požadavkem o odstoupení pohraničního území Německu, a rok 1939, rok okupace ČSR německými vojsky, byly rozhodujícími roky v novodobých dějinách českých zemí. Události odehrávající se v těchto letech velmi silně poznamenaly česko-německé, respektive československo-německé vztahy, a měly negativní vliv na další vývoj zahraničních vztahů těchto států. V důsledku sledu těchto událostí přichází etapa prezidentských dekretů, které se snaží na vzniklou situaci reagovat, a svým způsobem nastolenému stavu vzdorovat se snahou o zlepšení situace. Tyto dokumenty vznikaly za zvláštních okolností, kdy nemohli prezident a současně i vláda vykonávat během války pravomoci spojené s jejich úřadem doma a bylo zapotřebí reagovat na záležitosti vzniklé okupací a válkou.

Tato práce je pak rozdělena do čtyř oblastí, které si kladou za úkol analyzovat problematiku prezidentských dekretů vydaných v letech 1940 – 1945 s důrazem na jejich vliv pro česko-německé vztahy.

První část nastíní situaci a poukáže na hlavní faktory, které daly impuls ke vzniku těchto dekretů, a ukáže, jak vznikal zahraniční odboj. Zde budu vycházet především z publikací od M. Spirita - *Tzv. Benešovy dekrety – předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*, kde je toto téma podle mého názoru přehledně zpracované a od K. Jecha a K. Kaplana - *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945.*

Jak tyto dokumenty ovlivňovaly život německého (ale i maďarského) obyvatelstva? Jaké pravomoci mělo toto etnikum na území českých zemí po skončení jednoho z nejvýznamnějších mezníků v dějinách Evropy? Na tyto a další otázky bude vyhrazen prostor v druhé kapitole, která je věnována právě vlivu dekretů na postavení německého obyvatelstva v Československu po druhé světové válce. Opět využiji publikaci od K. Jecha a K. Kaplana - *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, kde jsou všechny potřebné prezidentské dekrety v plném znění.

Třetí oddíl si klade za cíl analyzovat česko(slovensko)-německé vztahy v období studené války. Období, kdy se světové události točí především kolem dvou mocností – SSSR a USA. Doba, kdy se české země stávají jedním ze „satelitů“ Sovětského svazu. Jak velká byla věnována pozornost v tomto období právě česko-německým vztahům? Jednalo se jen o okrajovou záležitost? A do jaké míry sehrály svou roli prezidentské dekrety?

Poslední kapitola bude závěrem porovnávat prezidentské dekrety a jejich postavení ve vzájemných vztazích České republiky a Spolkové republiky Německo v uplynulých letech. Bylo již zapomenuto na dokumenty z válečného období, či stále vyvolávají diskuzi? Hrají mezi zahraničními vztahy těchto sousedů stále podstatnou roli, jako tomu bylo v době jejich vzniku? Nebo snad již zapomněly obě strany na „staré křivdy“, kterých se dopustili v historii oba aktéři a snaží se své vztahy budovat na nových základech?

Pro tuto bakalářskou práci je dostupné v českých knihovnách nepřeberné množství publikací. Stěžejními publikacemi se pak pro tuto práci staly především publikace od J. Kuklíka - *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů"*: *dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, a dále K. Jecha a K. Kaplana a jejich *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, kde kromě stručného shrnutí celé situace lze nalézt všechny dekrety prezidenta republiky chronologicky řazené a pohromadě. Důležitou oporou pro mě byla i kniha od autorů J. Dejmka, J. Kuklíka a J. Němečka – *Kauza: tzv. Benešových dekretů.*

1 *Kontext vzniku prezidentských dekretů*

Dekrety vydané prezidentem E. Benešem (někdy též označovány pejorativně jako „Benešovy dekrety“) v letech 1940 – 1945 vznikly jako podnět na stávající situaci v našich zemích. Šlo o reakci, která měla několik důvodů. Již od dob Habsburské monarchie vztahy mezi Čechy a Němci nebyly idylické. Němci se například snažili o přímé začlenění českých zemí do Německé říše, což se Čechům nelíbilo. Odlišný postoj se projevil i během 1. světové války, kdy každý z národů měl rozdílný pohled na válečnou politiku monarchie. Po skončení války se Čechům podařilo prosadit „samostatnost“ a vzniklo tak Československo, což opět vyvolalo vlnu nespokojenosti, tentokrát na straně Němců. ČSR ale nemělo dlouhého trvání. Přišla Mnichovská dohoda, kdy se 29. září roku 1938 rozhodli zástupci Velké Británie, Francie, Itálie a Německa, že ČSR musí postoupit své pohraniční území Německu, což v československém obyvatelstvu vyvolalo nové nesympatie vůči Němcům. Mnichov ale ještě nebyl bezprostřední příčinou vzniku prezidentských dekretů. Pouze nastartoval proces „rozbití“ Československa. Hlavním důvodem vzniku dekretů prezidenta republiky byla německá okupace českých zemí 15. března 1939 a vznik Protektorátu Čechy a Morava. Čímž bylo dovršeno německé úsilí o rozbití ČSR. Na jedné straně se české země staly součástí Velkoněmecké říše a spadaly pod její ochranu, na straně druhé ale bylo zdůrazněno, že Protektorát *„jest autonomní a spravuje se sám“*[1]. Protektorátní vláda byla podřízena zástupci říšského kancléře – tzv. říšský protektor, který měl na území Protektorátu absolutní pravomoci, včetně těch zákonodárných. Němci tak mohli využívat protektorátní orgány k prosazování svých cílů, zatímco byl znemožněn běžný chod československého parlamentu a i vláda měla omezené pravomoci. Zároveň spadaly tyto státní orgány pod dozor Německé říše. Ve víře, že takto vzniklá situace nebude mít dlouhého trvání, byla vytvořena exilová vláda, která si kladla za cíl, připravit pro Československo příhodné prostředí pro dobu, kdy opět získá své předchozí pravomoci.

Již T. G. Masaryk věděl, jaké nebezpečí hrozí, když celá vláda i parlament budou ovládáni ze strany lobbingu velkých průmyslových společností a finančními vládci. Vědom si byl i nebezpečí, které mohlo přijít od těch, jež jak zmiňuje Spirit ve své publikaci, jsou: „zásadně proti republice a demokracii“[2]. Pozdější vývoj pak jeho domněnky potvrdil. A i přestože Československo bylo jedním z nejmodernějších států,

[1] Výnos vůdce a říšského kancléře ze dne 16. 3. 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, Sbírka zákonů a nařízení, 1939, č. 75, s. 375; nebo též Kauza tzv. Benešovy dekrety, Dejmek – Kuklík – Němeček, Praha, 1999, s. 21.

[2] SPIRIT, M., *Tzv. Benešovy dekrety – předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*, Praha, 2004, s. 161.

byla jeho demokracie rozbita. Podle Spirita měla na tom mít hlavní podíl politika Henleinova hnutí[3], jež využilo mezery na politické scéně a obsadilo místo po zakázaných německých nacionalistických stranách[4]. A i když si toto hnutí kladlo za cíl destabilizaci ČSR a jeho rozbití, tak spolu se lživou propagandou ze strany Německa přesvědčit svět o útisku menšin v ČSR, neměl nijak zdrcující dopad na destrukci naší státnosti. Důvodem proč ztroskotala, je podle Spirita to, že stála v cestě imperialistickým světovládným plánům Německa[5].

Důkazem toho, že Německo své plány nebere na lehkou váhu, byl již zmíněný Mnichov. Po něm byly veškeré hodnoty zvráceny či zničeny a jejich zastánci pronásledováni. M. Spirit ve své knize říká: „*Nastala hluboká morální krize. Česká státnost byla likvidována – protektorát, uzavření vysokých škol, protižidovské zákonodárství, arizace a konfiskace majetku, stanné právo, popravy apod.“*.[6] Československo se však nehodlalo vzdát „bez boje“. Přestože převládaly pocity beznaděje a zklamání, rostl odpor proti Němcům, který podnítil vznik odbojových organizací, které se ale neobešly bez ztrát na životech. Jak tedy jednat a nenechat přitom trpět československé občany a Německo, aby ČSR naprosto ovládlo?

Aby československá vláda mohla i nadále fungovat „bez omezení“, byly, jak říká Spirit, v zahraničí vytvořeny mezinárodněprávní orgány, které byly postupně mezinárodně uznávány“. (…) Základní ideou obou forem odboje byla kontinuita československého státu a československého právního řádu. (…) státní moc (…) nemohla být založena na svobodných volbách, ale jejím úkolem bylo tyto svobodné volby připravit, až bude dosaženo vítězství. [7] Po skončení války a po kapitulaci Německa byly normativní právní akty reprezentovány dekrety prezidenta Beneše z válečného období dodatečně schváleny roku 1946 a mohly tak fungovat na principu zákonů ústavních.

1.1 Československo a jeho zahraniční odboj – vznik exilové vlády

15. března 1939 byl vytvořen na území ČSR Protektorát Čechy a Morava, ilegálně okupovaný nacistickým Německem[8], což znamenalo konec existence Československa. Ale podle československých právníků a politiků existovalo ČSR právně dále. Kuklík uvádí, že

[3] SPIRIT, M., cd., s. 161.
[4] tamtéž
[5] SPIRIT, M., cd., s. 162.
[6] tamtéž
[7] tamtéž
[8] V podstatě šlo o formu nelegální anexe

podle Benešovy teorie Československá republiky „nikdy nepřestala právně existovat jako subjekt mezinárodního práva, ovšem neměla žádné vládní orgány, které by ji v mezinárodních vztazích zastupovaly“[9]. Svět[10] sice na to reagoval protesty vyjadřující nesouhlas se vznikem Protektorátu, avšak byly to protesty velice mírné a opatrné. Ale i přesto prý pro mnohé znamenaly symbol, že Československá republika právně existovala dál.[11] S nastávajícím létem roku 1939 dokonce Anglie s Francií uznaly Slovenský stát i Protektorát, které zbyly z ČSR. Anglie chtěla i uzavřít československé vyslanectví v Londýně, které naštěstí zachránili dr. K. Lisický[12], J. Kalla a J. Gerke.

Postoj k celé situaci a odpor k ní dal jasně najevo i E. Beneš tím, že odešel do emigrace[13] a zaslal protestní telegram z 16. 3. 1939 do rukou zástupcům velmocí F. D. Rooseveltovi, A. N. Chamberlainovi, É. Daladierovi, M. Litvinovovi a předsedovi SN, v němž mimo jiné stojí: „*Lid český a slovenský se právě stal obětí velikého mezinárodního zločinu. (...) sám nemůže nyní protestovat a (...) nemůže se také sám bránit. (...) dokumenty obsahovaly slib (...) vyžadujíce zároveň od československého národa neslýchané oběti v zájmu evropského míru. (...) Československý lid tyto oběti přinesl. Přesto jedna z velmocí (...) rozděluje nyní naše území (...) pod hrozbami násilí a vojenské moci. (...) jsem nucen prohlásit, že Češi a Slováci nikdy nepřijmou toto nesnesitelné potlačení svých svatých práv a neustanou ve svém svatém boji.*“

Na telegram zareagovaly Spojené státy americké v čele s prezidentem F. Roosevelt, který zřetelně projevil podporu okupovanému Československu s tím, že země, jež ctí zásady demokracie a lidských práv a svobod, kterou USA jsou, a udržuje vřelé vztahy s ČSR, musí tyto zásady hájit, neboť je patrné, že tento projev násilí „ohrožuje světový mír a samu strukturu moderní civilizace“.[14]

Pozadu nezůstala ani Anglie. Chamberlain ve své nótě uplynulou březnovou situaci označuje za porušení Mnichovské dohody a je proti uskutečněným změnám v ČSR, jelikož „tyto změny postrádají jakéhokoliv právního podkladu.“[15] Podobně reagoval i Sovětský svaz, který své stanovisko roku 1940 změnil. Francie na Benešův telegram nereagovala a SN ho odmítla předložit Radě, jelikož byl podán „soukromou osobou“, což není v souladu

[9] DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK J.. *Kauza*: *tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*. Praha, 1999, s. 39.
[10] Anglie, USA, Francie či SSSR
[11] SPIRIT, M., cd., s. 167.
[12] K. Lisický – (1893-1966), československý diplomat (chargé d’affaires)
[13] Působil v Chicagu (USA) na univerzitě, po vyhlášení Protektorátu přesídlil do Londýna
[14] SPIRIT, M., cd., s. 167.
[15] SPIRIT, M., cd., s. 168.

s oficiální cestou. Než se tedy dostal na stůl k projednání, byla Evropa zasažena, pro SN mnohem důležitějším problémem, Německou „rozpínavostí".

To Benešovi stačilo. Věděl, že je nutné dosáhnout mezinárodního uznání, aby byla zajištěna mezinárodní reprezentace Československa. Proto měla být vybudována exilová vláda. Jedním z prvních úspěchů bylo vytvoření „československého národního výboru" v Paříži. Netrval však dlouho. 1940 Německo porazilo Francii a činnost tohoto výboru byla nucena přesídlit. Své nové útočiště našel v Londýně. Zde se podařilo „vytvořit celý systém orgánů, který vešel do historie jako „prozatímní státní zřízení ČSR v exilu"."[16] Postupně výbor ale přestal vyhovovat, a tak se Beneš snažil prosadit zbudování vlády. To bylo ale dlouhou dobu neúspěšné. Jedním z důvodů byly i nedostačující prostředky na financování provozu, jelikož vše šlo z kapes soukromých zdrojů. Dále pak sama Anglie měla pochybnosti, zda Benešovy představy mohou někdy nabrat reálných rysů. 18. července 1940 hodlala Anglie uznat prozatímní exilovou vládu, ovšem vyhýbala se otázkám o poválečných hranicích ČSR.

Nakonec 22. července 1940 Beneš sám ustanovil první exilovou vládu v čele s předsedou J. Šrámkem. Takto jmenovaná vláda byla uznána všemi exilovými vládami, jež působily v Londýně, až na samotnou Británii. Situaci narušil SSSR, který byl ochoten s Benešem jednat a vyjít vstříc jeho požadavkům. Beneš toho hodlal využít ve svůj prospěch a požadoval po Anglii, aby jeho prozatímní exilovou vládu uznala za definitivní dříve, než se to podaří Rusům. Začal tak boj s časem. 18. července 1941 byla podepsána mezi I. Majskijm a J. Masarykem smlouva, která uznala de iure československou exilovou vládu, a došlo tak i k navázání diplomatických styků se SSSR. Ještě týž den reagovala Velká Británie dopisem určeným Masarykovi od A. Edena[17], v němž vyjadřuje souhlas s Benešovým požadavkem a definitivně uznává československou vládu. V nótě se píše: *„Toto rozhodnutí zároveň znamená, že vláda Jeho Veličenstva považuje nyní právní postavení prezidenta a vlády Československé republiky za totožné s postavením ostatních spojeneckých hlav států a vlád, (...) a souhlasí, aby dohody, které by napříště sjednávala s Vaší vládou, byly sjednávány jménem Československé republiky."*[18]. V souvislosti s uznáním kontinuity ČSR v otázce jeho předmnichovských hranic, se nóta nijak touto problematikou nezabývala.

[16] SPIRIT, M., cd., s. 169.
[17] Sir A. Eden – britský ministr zahraničí
[18] BENEŠ, E., *Paměti*: *[od Mnichova k nové válce a k novému vítězství]*. Praha, s. 187.

Spojené státy Benešovu exilovou prozatímní vládu uznaly 21. července 1941. Čína československou vládu uznala 27. srpna téhož roku. V nadcházejících dnech a měsících se dostávalo uznání ČSR i od dalších států bojujících s Německem. Marně se ale československá diplomacie snažila získat uznání od Vatikánu, který udržoval diplomatické styky se Slovenskem.

Londýnský exil a jeho představy o dalším národnostním uspořádání, které se týkaly především Němců a z části i Maďarů, sehrál důležitou roli pro český odboj. Neustále zde převládala představa národního státu, který by byl „očištěn" od Němců a Maďarů. A toto očištění se v podstatě změnilo na snahu „o pomstu" za to, co se stalo v Mnichovu. Za vše hovoří věta: „*Nacisté, opřeni o sudetské Němce, rozbili českou republiku, sudetští Němci byli Hitlerovou pátou kolonií a soužití s nimi není možné, musí být vystěhováni*."[19] Sám prezident Beneš měl v této problematice od začátku několik alternativ. Dokonce před válkou vyjádřil souhlas, že by Němcům připadly určité oblasti československého území za podmínky, že by byl československý stát očištěn zhruba o 2 miliony německého obyvatelstva. „*…musíme získat víc prostoru pro své lidi. A to je možné jen válkou. Taková příležitost jako dnes se nám zase dlouho nenaskytne*."[20], tak se vyjádřil prezident v jednom ze svých rozhovorů se svým kancléřem Smutným. Pro Beneše existovaly pouze dvě varianty - minimální a maximální program, které však měly společný cíl, a to vytvořit Československou republiku jakožto stát bez „neslovanských" národů. Prezidentův pragmatický přístup se také odrážel v jeho způsobu uvažování o česko-německých vztazích v komunikaci s představitelem protinacistické exilové německé emigrace Wenzlem Jakschem[21], jež měl podporu např. ze strany Anglie. Jaksch postupem času stále více prosazoval zastoupení německého obyvatelstva ve Státní radě, a to pouze s jedinou podmínkou, aby nová ústava byla dílem dohody a nikoli diktátem. Jenže česká strana dohodu nepřipouštěla. Zcela určitě kdyby se podařilo do roku 1942 oběma stranám uzavřít nějakou dohodu, tak by sudetští Němci mohli zůstat po válce ve svých domovech. Což dosvědčuje i Jakschův názor: „*Pro sudetské Němce žádáme také svobodně se rozhodnout, zda chtějí žít jako autonomní sektor historických provincií Čech a Moravy, tudíž v užším státním svazku s Čechy, nebo přináležeti jako říšská provincie k federaci …"*[22] Svou roli tu

[19] MANDLER, E. *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Praha, s. 24.
[20] ČERVINKOVÁ, M., ed. a OTÁHALOVÁ, L., ed. *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943. (II), Spolupráce československé emigrace na západě s domácím odbojem, její vztah k tzv. protektorátní vládě a germanizační politika okupantů.* Praha, 1966, s. 595.
[21] Politik, v čele německých sociálních demokratů
[22] SPIRIT, M., cd., s. 175.

však sehrály další faktory v podobě britské vlády, která vyjádřila ústní souhlas s „transferem" německých menšin a dokonce v květnu 1943 se k tomuto připojil i americký prezident F. D. Roosevelt.

I když měl prezident značné množství sympatizantů pro svůj program, musel počítat s „vnitřním" soupeřem v podobě českých komunistů. Ti totiž zastávali názor, že z republiky by měli odejít ti Němci, kteří aktivně pomáhali nacistům a dopustili se velezrady. Tento problém ale nakonec nebyl tak závažný, jak na začátku vypadal. Prezident Beneš obdržel v červnu 1943 depeši od dr. Ripky[23], v níž stojí: „*sovětská vláda souhlasí s myšlenkou transferu Němců*"[24]. To byl impuls, na který Beneš čekal, aby mohl uskutečnit svou návštěvu v Moskvě. Byl totiž přesvědčen, že právě SSSR bude schopno ubránit obnovené Československo proti germánské agresivitě, nikoli Západ. „*Rusko prostě uznává předmnichovskou republiku a pomůže nám ji obnovit v dřívější formě*."[25] Odvoláním se na souhlas Stalina se prezidentovi zřejmě podařilo docílit, že i komunisté změnili názor a přizpůsobili tomu svá stanoviska. K. Gotwald řekl, že je „*nutný taktický postup k této věci. (...) Potrestání sudetoněmeckých viníků by se dělo ne pod praporem nacionálním, ale pod titulem obžaloby z činů proti demokracii, republice, lidskosti atd*."[26] Je zřejmé, že bude nutné ještě propracovat tento „taktický postup", ale koncept národněsocialistické revoluce byl zrozen a podpořen středisky československého zahraničního odboje, londýnského a moskevského.

1.2 Exilová vláda

Prozatímní státní zřízení Československé republiky bylo složeno z prezidenta republiky, vlády, a tzv. Státní rady.

Při prvním zasedání vlády zveřejnil Beneš, v jakém duchu chce, aby tato činnost probíhala. Chtěl navázat na T. G. Masaryka a vytvořit novou zemi, která by byla schopna se po konci války adaptovat. Beneš říká: „*(...) exilová vláda bude symbolem jednoty, svornosti a klidu"*[27] Co bylo ale velmi důležité, byl dekret č. 2/1940. V němž „vláda

[23] Dr. Ripka – člen národněsocialistické strany a dále československé exilové vlády v Londýně, v dubnu 1945 jmenován v Košicích na pozici československého ministra zahraničního obchodu

[24] BENEŠ, E., *Paměti*: *[od Mnichova k nové válce a k novému vítězství]*. Praha, s. 362.

[25] ČERVINKOVÁ, M., ed. a OTÁHALOVÁ, L., ed. *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943. (II), Spolupráce československé emigrace na západě s domácím odbojem, její vztah k tzv. protektorátní vládě a germanizační politika okupantů,* s. 709.

[26] M. Klimeš, P. Lesjuk, I. Malá, V. Prečan: Cesta ke květnu, str. 56

[27] SPIRIT, M., cd., s. 174.

navrhovala k vydání prezidentu republiky předpisy, jimiž se mění, ruší, nebo nově vydávají zákony, a to ve formě **dekretů**“[28].

Tím, že Beneš jmenoval Státní radu, naplnil podmínky britského ministerstva zahraničních věcí. Jejími úkoly bylo projednávat otázky týkající se politických, finančních, sociálních, hospodářských a dalších podobných záležitostí.

V roce 1942 pak ještě přibyla k celému aparátu tzv. Právní rada. Byl to poradní a „quasi“ soudní orgán, který podával odborné posudky při tvorbě normativních právních aktů.

Nyní byly vytvořeny „ideální“ podmínky k činnosti Beneše, který se tak mohl zabývat vytvořením nového státu, který bude stát na tradicích z dob před Mnichovem a jeho „publikaci“ dekretů, které budou trnem v oku řadě lidí.

2 *Prezidentské dekrety a jejich vliv na postavení německého obyvatelstva v Československu po druhé světové válce*

Dekretální činnost můžeme rozdělit do dvou období[29] – na dobu od 21. července 1940 do března roku 1945, kdy tyto dokumenty byly vydávány v zahraničí, a druhé období od dubna 1945 až do 27. října 1945, kdy už probíhala tato činnost na území Československa.

2.1 Dekretální normotvorba v zahraničí

V exilu bylo v době od 21. července 1940 do března 1945 publikováno celkem 46 prezidentských dekretů. Šlo o dokumenty, které se týkaly „především vedení války – polních soudů a postavení vojáků, včetně žen v zahraničním vojsku, dále státních rozpočtů, ale i dokončení lékařského studia (…) nebo právního postavení organizace spojenecké zahraniční pomoci Československa – UNRRA“[30]. A pak jeden obzvláště významný dekret, dekret č. 11/1944 o obnovení právního pořádku z 3. srpna 1944, který umožnil, aby byly zachovány všechny československé předpisy vydané do 29. září 1938 a ty, z doby zahraničního odboje, ovšem pokud již nebyly zrušeny či vydány na dobu kratší. Smyslem tohoto bylo, aby v době po osvobození nevznikl v právní oblasti zmatek a nejistota a

[28] SPIRIT, M., *Tzv. Benešovy dekrety – předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*, Praha, 2004, s. 174.
[29] Použito dělení dle SPIRIT, M., cd., s. 186-187.
[30] SPIRIT, M., cd., s. 186.

současně byla zachována přednost „demokratického práva předmnichovského“ před protektorátním.

Dále pak byly vydány dekrety zabývající se ustanovením a činností prozatímního Národního shromáždění. Na základě ústavního dekretu č. 18/1944 o národních výborech a prozatímním Národním shromážděním byly ustanoveny národní výbory. Důležitým bodem tohoto dekretu byl článek 4, který říká: *„správu obcí a okresů s většinou obyvatelstva státně nespolehlivého jmenují se podle platného práva komisaři, popřípadě komise správní, k nimž se mohou podle místních poměrů přibrat ke spolupráci zástupci státně spolehlivého obyvatelstva“*. Jeden z prvních kroků, který měl zasáhnout do práv německých a i dalších menšin na území ČSR, neboť jim odmítala právo jakékoli účasti na samosprávě územních celků, které byly jejich domovem.

2.2 Dekretální činnost na území Československa

V období od dubna roku 1945 až do 27. října téhož roku bylo vydáno celkem 98 prezidentských dekretů, které byly zaměřeny na vnitropolitickou i státoprávní situaci. Jak uvádí Kuklík, „nejdůležitějším úkolem vlády v bezprostředně poválečném období bylo obnovit výkon státní moci nad celým územím republiky a započít s ekonomickou, sociální a politickou obnovou“.[31] Díky těmto dekretům došlo k výrazným změnám jednak předmnichovského zákonodárství, jednak i ústavního, politického a ekonomického uspořádání Československa. Řada těchto dokumentů, vznikala ještě v době exilu v Londýně, a pak byla vydána na našem území. Je nutné ještě podotknout, že v té době již byla zrušena jak Právní rada, tak i rada Státní, a vliv prezidenta na znění dokumentů byl do jisté míry omezen. Pokud šlo o dekrety, které měly být platné na území Slovenského státu, byl potřeba souhlas i Slovenské národní rady. Podíváme-li se na obsah těchto dekretů, tak se vztahoval na „poválečné poměry ve všech oblastech života státu“[32]. Dekretální zákonodárství zahrnovalo rozsáhlou oblast sahající od retribučních dekretů, přes dekrety které provedly změny v Ústavě z roku 1920, dekrety zajišťující obnovu, upravující pracovní právo či postavení státních zaměstnanců, až po dekrety znárodňovací a řešící osud německé a maďarské menšiny.[33] A jelikož upravovaly a měly mít „negativní dopad na život především německých menšin, byly tyto tzv. „denacifikační dekrety“ kritizovány

[31] KUKLÍK, J., *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha, s. 251.
[32] SPIRIT, M., cd., s. 187.
[33] KUKLÍK, J., cd., s. 251.

ze strany Sudetoněmeckého krajanského sdružení a v průběhu nastávajících let sehrály i svou roli v česko-německých zahraničních vztazích. V následujících podkapitolách nebudou dekrety uváděny chronologicky tak, jak byly vydávány, ale jsou uspořádány do skupin dle jejich charakteru – zda měly dopad na majetkovou stránku, či dekrety, které měly být spojené s odsunem německé menšiny, atd.

2.2.1 Dekrety nacionálně-perzekuční a konfiskační

Prezidentské dekrety nacionálně-perzekuční a konfiskační jsou takové dokumenty, které zbavují německé a maďarské obyvatelstvo Československa jak veškerého majetku, tak i všech práv a československého státního občanství. Je důležité také zmínit, že Němci ještě před koncem války o těchto dekretech neměli ani tušení.

První dokument, který omezoval „nečeské" menšinové obyvatelstvo, byl dekret č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů[34] (…). Hned v prvním paragrafu činí neplatným majetkové transakce provedené pod tlakem okupace po 29. září 1938. § 2 dále stanovuje, že „*majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky se dává pod národní správu…"* a dále § 4: *„za osoby státně nespolehlivé jest považovat: a) osoby národnosti německé nebo maďarské …, či osoby, které jsou proti státní samostatnosti, celistvosti nebo demokraticko-republikánské státní formě"*. V dalších částech nebylo opomenuto ani určení, kdo je příslušníkem té dané národnosti, nebo, co podléhá národní správě a kdo smí vykonávat pozici národního správce. Pokud někdo pod tlakem perzekuce o majetek přišel, měl mu takto pozbytý majetek být navrácen a současně tak již nepodléhal národní správě. Podle V. Pavlíčka existují tací, kteří o tomto dekretu tvrdí, že je „nacionalistický" a že „zbavil tuto početnou etnickou skupinu politických a lidských práv, zbavil ji majetku, občanství a domova, a že šlo o etnickou čistku"[35]. Avšak dekret byl zaměřen právě na ty „státně nespolehlivé, jež se neprávem obohatili pod „krytím" nacistických zločinů. Tento dekret byl první, který stanovil zásady pro perzekuci všech příslušníku německého etnika (pokud oni sami nebyli perzekuováni, či se neprokázala jejich loajálnost k ČSR), avšak pro transfer stále bylo zapotřebí provést několik změn.

[34] Celé znění např. v: JECH, K. -- KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945 : dokumenty. [Část] I.* Brno, s. 216.
[35] PAVLÍČEK, V.; DEJMEK J.; WEIGL J.; *Benešovy dekrety*: *sborník textů*. Praha, 2002, s. 16-17.

Dále zmíním v této práci dekret č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Již sám název napovídá o hlavním cíli tohoto dokumentu, kterým bylo především získat co nejvíce zemědělské půdy, která měla být posléze rozdána tak, jak to upravoval §7. Nešlo ale jen o zemědělskou půdu, ale i o budovy a zařízení, které k této půdě náležely. V začátku dekretu se píše, že je *„veden snahou především jednou pro vždy vzíti českou a slovenskou půdu z rukou cizáckých německých a maďarských statkářů …“*. S okamžitou platností a bez náhrady tak měl být konfiskován „pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek“ ve vlastnictví již zmíněných menšin, zrádců a nepřátel státu. Stanoveny byly i úhrady za přidělený majetek, které byly upraveny §§ 9-13. Předpokladem pro již zmíněnou konfiskaci je zjištění viny, která byla stanovena obecnou právní normou. Nastávala tedy ex lege[36], a nikoli správním rozhodnutím. O takto získaný majetek se pak měl starat Národní pozemkový fond.

Dalším dekretem č. 108/1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy byl Němcům zkonfiskován bez náhrady a de lege[37] majetek movitý i nemovitý spolu s majetkovými právy. Osobám, kterých se tento dekret týkal, byl zachován majetek nezbytný k uspokojení životních potřeb či nutných k výkonu jejich povolání. Proti konfiskačnímu výměru měl postižený možnost se odvolat k zemskému národnímu výboru. Jakmile byl majetek zabaven, byl spravován tzv. Fondy národní obnovy. K tomuto dekretu je ještě připojena brožura, v níž stojí, že konfiskace není žádným druhem trestu.

Dekret prezidenta republiky č. 81/1945 o některých opatřeních v oboru spolkovém, se také do určité míry dotkl nepřátelského majetku. Šlo především o spolky, které sloužily nacistickým a fašistickým účelům. Jejich majetek byl zabaven a samy spolky rozpuštěny.

2.2.2 Prezidentské dekrety týkající se odsunu německého obyvatelstva

Podle Benešovy koncepce z roku 1940 se počítalo, že by měly být zachovány hranice tak jako před Mnichovem s tím, že by byly vytvořeny dva územní celky v rámci ČSR, jehož měli být Němci součástí – český a německý. Německý prostor se měl rozkládat mezi státní hranicí a hranicí opevnění v podobě žup (karlovarská, liberecká a krnovská), zatímco český měl být uvnitř tzv. linie československých opevnění. Na takto odstoupeném území mělo žít podle Beneše asi 2 000 000 německého obyvatelstva.

[36] Ze zákona, podle práva
[37] Současný platný právní stav

Existoval tu ale domácí odboj, který ovšem nesouhlasil, aby Němcům po válce bylo obnoveno československé státní občanství. Byli ale i tací, jež to považovali za příliš tvrdé a požadovali, aby byli odsunuti ti Němci, kteří neprokáží, že se exponovali pro ČSR.

Odpor vůči všemu německému se neustále stupňoval a vyvrcholil v roce 1945. Tzv. „květnové povstání" vyvolalo v československém obyvatelstvu novou euforii. Tento akt velmi překvapil německé okupanty a z počátku pro nás vypadal nadějně. Němcům se ale ještě v posledních dnech války podařilo zmobilizovat zbylé vojenské síly a mstili se za toto povstání masakrem na českém i slovenském obyvatelstvu. To nenechalo československé obyvatelstvo v klidu a ještě více podnítilo jeho „touhu" po odplatě. To vše ještě znásobily i přijíždějící transporty těch, kterým se podařilo přežít koncentrační tábory. S nimi vypluly na povrch i hrůzy, které si prožili. Následkem těchto událostí se staly, jak uvádí Spirit, divoké útěky Němců a divoké odsuny Němců a Maďarů s některými politováníhodnými, a někdy i brutálními excesy.[38]

Vrátíme-li se k plánovanému transferu, lze konstatovat, že nebyl tajnou záležitostí. 1943 v Moskvě Beneš zveřejnil desetibodový plán o odsunu Němců z ČSR, který pak předložil i Foreign Office. SSSR bylo pro tuto myšlenku. USA se také přidaly, a to ještě roku 1943. Jenže Československo stále nemělo písemný souhlas britské vlády o transferech. Proto raději nakonec z připravovaného zákona vyňala vše týkající se odsunu Němců. Ovšem po Postupimské konferenci, která schválila odsun německého obyvatelstva, již vláda přestala mít obavy a o odsunu hovořila i v dekretech. Konference se konala od 17. července do 2. srpna 1945 v německé Postupimi a byli na ni přítomní zástupci SSSR, USA a Velké Británie. Kromě dohodnutí se o nové podobě státních hranic byl klíčový moment pro československou politiku v podobě otázky odsunu, kdy představitelé mocností rozhodli o odsunu. 2. srpna 1945 byla podepsána tzv. Zpráva o berlínské konferenci tří velmocí, v níž stojí: *„Konference dosáhla následující dohody o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska. Tři vlády uznávají projednání otázky ze všech aspektů, že musí dojít k odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa. Souhlasí s tím, že jakýkoli odsun, k němuž dojde, se musí provádět organizovaně a humánním způsobem."*[39] Byl tak tedy, nikoli ze samotné iniciativy ČSR ale i mezinárodně, vytvořen právní základ pro provedení odsunu. A Československo zejména od zahájení odsunu tyto skutečnosti respektovalo a ve většině případů bylo i v souladu s mezinárodními podmínkami pro provedení transferu.

[38] SPIRIT, M., cd., s. 217.
[39] *Komu sluší omluva*, Češi a sudetští Němci, Praha, 1992, s. 93-94.

Např. u Kuklíka se můžeme dočíst, že odsun „proběhl na základě hlavy XIII. Zprávy a článku XII. Protokolu Postupimské konference, a že se na transferu podílely velmoci, že proběhl i v jiných státech a že se tedy nejedná o izolovaný problém československo-německých vztahů“[40]. Navíc bez souhlasu samotných mocností by odsun proběhnout ani nemohl. Dále se v průběhu války stále více potvrzovalo, že jediným možným řešením složitých národnostních problémů hned několika evropských států bude právě mezinárodně odsouhlasený transfer menšin.

Podíváme-li se na dekrety týkající se odsunu, tak dekret č. 33/1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské se pak pro osud Němců v Československu stal stěžejným, neboť říkal, koho se odsun bude týkat. Stojí v něm, že ti, kteří nabyli příslušnosti německé nebo maďarské podle předpisů cizí okupační moci *„pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství“*. Ostatní českoslovenští občané národnosti německé a maďarské pak o toto občanství měli přijít dne, kdy tento dekret nabýval platnosti. O československé občanství měli také přijít i Češi a Slováci, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházeli o udělení německého nebo maďarského občanství. Jako u předchozích dekretů i tento přicházel s výjimkou pro ty, kteří se v době zvýšeného nebezpečí postavili na stranu Čechů a Slováků. Ovšem stále byl problém přesně stanovit normy pro tyto osoby, aby jim byla odbojová činnost vůbec uznána.

Až Směrnice Ministerstva vnitra o úlevách pro některé osoby německé národnosti přišla s jistými výjimkami pro ty, kteří žili ve smíšených manželstvích a tím i s „úlevami“ pro jejich život. Tento dokument jim umožňuje, aby mohli být vyňaty z odsunu či nijak nebyli podrobeni osobním omezením jinak platných pro Němce. Z tohoto textu bylo patrné, že německé obyvatelstvo mělo mnohem horší životní podmínky než ostatní. Měli menší potravinové příděly, byli nuceni nosit „zevní označení“ a i mzdové podmínky byli nižší. Podle mého názoru je na tomto textu velmi dobře vidět podobenství s Hitlerovou politikou, kterou praktikoval za války na „rasově méněcenných“.

2.2.3 Další důležité dekrety s dopadem na národnostní menšiny

V září 1945 prezident podepisuje další dekret č. 71/1945 Sb. o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československé státní občanství. Tato „pracovní povinnost“ je zavedena k odstranění škod způsobených válkou a leteckým bombardováním. Této

[40] KUKLÍK, J., cd., s. 253.

povinnosti „podléhají muži od dokonaného 14. do dokonaného 60. roku věku a ženy od dokonaného 15. do dokonaného 50. roku věku“[41].

Dále přišly na řadu německé školy a spolky. O ty se postaralo hned několik dekretů. Již zmíněný dekret č. 81/1945 Sb., §4, který zrušil německé spolky a dekrety č. 122/1945 Sb. a 123/1945 Sb. zrušily jednak německou univerzitu a jednak obě německé vysoké školy technické. K tomu byl ještě nakonec připojen výnos ministerstva školství, kterým byly uzavřeny zbylé německé školy.

Prezidentské dekrety nevynechaly ani kapitolu v podobě potrestání. Zabývá se jí dekret č. 16/1945 o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret), který stanovuje přísnější trestní sazby za zločiny spáchané od 28. května 1938 do 31. prosince 1946 než jak bylo stanoveno v předmnichovském trestním právu. Šlo o trestné činy v podobě zločinů proti státu, osobám, majetku či udavačství.

Posledním dokumentem, spjatým s prezidentskými dekrety, byl zákon připravovaný Prozatímním národním shromážděním - zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisejícího s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. Tento zákon v podstatě amnestoval trestnou činnost od konce války až do 28. října 1945[42]. Skoro pět měsíců, v nichž probíhaly tzv. „zločiny divokého odsunu proti vyháněným Němcům“.

V době usnášení se na tomto zákonu již byly v plném proudu transporty podle protokolu Postupimské konference. Odsun probíhající od léta 1945 až do podzimu 1946 byl tragickým vyvrcholením katastrofy, v níž se ocitly česko-německé vztahy v důsledku německé okupace. V prvních dnech po skončení války šlo definovat charakter transferu místy až jako „neorganizované vyhánění všeho nečeského obyvatelstva“. Někde byl doprovázen násilnými činy, při nichž přišlo o život 20 - 40 tisíc lidí. Tento nádech byl o to víc zvýrazněn právě skončivší válkou, vítěznou euforií, ale i skutečností, že v posledních dnech války se české země staly svědkem pochodů smrti z evakuovaných koncentračních a zajateckých táborů.[43]

Celkově na základě prezidentských dekretů a výsledků Postupimské konference bylo z ČSR vysídleno asi 2,6 až 2,7 milionů Němců.

---

[41] JECH, K. -- KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945 : dokumenty. [Část] I.* Brno, s. 454. Dekret prezidenta republiky č. 71/1945 Sb., §2

[42] Šlo o trestné činy spáchané v období od 30. září 1938 až do 28. října 1945

[43] DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK J.. *Kauza*: *tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*. Praha, 1999, s. 54.

Dekretální činnost týkající se německé menšiny nebyla výslovně otázkou jen Československa. Např. v Dánsku bylo zavedeno opatření, které říkalo, že německý majetek a majetek zrádců a kolaborantů musí být přihlášen na úřadě a poté podléhá konfiskaci. Podobná situace byla i v Nizozemsku, kde takovýto majetek musel být také přihlášen, poté byl vyvlastněn a podlehl správě. Státní správu na majetek osob nepřátelských vůči státu uvalovaly i dekrety např. v Lucembursku. I v Belgii byly použity kroky, které zabavily a uvalily nucenou správu na nepřátelský majetek a konfiskovaly majetek kolaborantů a zrádců. Postihy se nevyhnuly ani Francii, kde bylo nutno majetek německý či nepřátelský nutno přihlásit a následně zajistit. V Polsku byla situace hodně podobná té československé. Zde se počítalo s vyřazením Němců z polské společnosti a i s následným naložením jejich majetku dle místních ustanovení.

3 *Problematika prezidentských dekretů ve vztazích Československa a SRN v období studené války*

Dalo se předpokládat, že německé obyvatelstvo se s dekrety prezidenta republiky nesmíří, a že atmosféra, kterou navodily, bude mít i vliv na jak stávající, tak i nadcházející česko-německé vztahy. Odsunutí Němci z Československa, stejně tak jako z jiných evropských zemí, reagovali na tuto situaci budováním organizací, tzv. Landsmannschaftů (zemské svazy), v západních okupačních zónách[44]. Z počátku měly podtext spíše sociální, ale postupem času se zaměřily především na politické cíle a některé se snažily navázat na tradici nejsilnějších politických stran sudetoněmecké menšiny v době předmnichovské.[45] Jejich společným cílem, jak uvádí Kuklík, bylo „zásadní odmítání transferu i vize budoucí sjednocené Evropy, v níž bude odstraněno „bezpráví“.“[46] Nejsilnější směr, kterým se stal Wittiko-Bund, otevřeně deklaroval jak prosazování práva na vlast, tak i následné sebeurčení i při použití mocenských prostředků. V 60. letech bylo nutné tuto koncepci v důsledku změny mezinárodní situace moderovat, ovšem v programu Sudetoněmeckého krajanského sdružení[47] se objevovala i nadále.

[44] Zhruba 1,5 milionů Němců byla po odsunu přijata v americké okupační zóně a více jak 800 tisíc v sovětské
[45] Např. na křesťansko-sociální stranu navázala Ackermann-Gemeinde, nebo na již zmíněné Henleinovo hnutí SdP navázal Wittiko-Bund
[46] DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK J.. *Kauza*: *tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*. Praha, 1999, s. 56.
[47] Sudetoněmecké krajanské sdružení – organizace, jež zastupuje Němce, kteří byli nuceně vysídleni ze Sudet; 7. května 1961 přijal dokument – tzv. Stanovisko k sudetoněmecké otázce – obsahující 20 bodů zabývajících se právě problematikou sudetských Němců

Rok po ukončení války, 29. července 1946, byla zahájena Pařížská mírová konference, jejímž hlavním úkolem bylo dojednání mírové smlouvy vítězných států se satelity Německa[48]. Ještě předtím ale poslalo československé ministerstvo zahraničních věcí ministrům čtyř velmocí memorandum s požadavkem vůči Německu na rektifikaci hranic pro případ, že by na samotné konferenci byla projednána otázka Německa. Na přípravné konferenci v Londýně předložila československá delegace další memorandum, tentokrát obsahující 38 požadavků z bavorského a saského pomezí. Ze zasedání Rady ministrů zahraničí ale bylo ČSR postupně čím dál jasnější, že k uzavření mírové smlouvy s Německem nedojde. Veškeré iluze československých požadavků se nakonec rozplynuly v důsledku rozdělení Německa na dva samostatné státy.

V roce 1947 byla navíc československá vláda značně znepokojena protičeskoslovenskými aktivitami ze strany odsunutých Němců. A únorový převrat v roce 1948 k tomu všemu ještě znemožnil Československu reálně uskutečňovat vlastní zahraniční politiku. V říjnu 1949 vznikla Německá demokratická republika. Během příležitosti první návštěvy vládní delegace NDR v ČSR byla podepsána 23. června 1950 tzv. Společná deklarace vlády ČSR a prozatímní vlády NDR vrcholnými státními představiteli. V tomto dokumentu jsou obě strany „přesvědčeny, že jejich společný závazek udržet a zabezpečit mír je usnadněn a současně upevněn tím, že mezi oběma státy není sporných a otevřených otázek. Oba naše státy nemají žádné vzájemné územní nebo hraniční nároky“.[49] ČSR se tak „muselo spokojit“ se smlouvou s NDR, kterou východoberlínská vláda uznávala přesídlení Němců z ČSR za definitivní, „nezměnitelný a spravedlivý“ a obě strany potvrzovaly neexistenci vzájemných územních nároků.[50]

K navázání kontaktů a budování zahraničních vztahů se SRN mohlo Československo přistoupit až v druhé polovině 50. let, kdy došlo k určitému uvolnění. 3. února 1955 prohlásil československý prezident A. Zápotocký válečný stav s Německem za uzavřený, což byl důležitý předpoklad pro normalizaci česko-německých vztahů. V prohlášení říká: „*Po zkušenostech s německým militarismem národy Československa právem požadují, aby německá otázka byla vyřešena tak, aby bylo vyloučeno nebezpečí nového ohrožení mírumilovných národů a současně byl německému lidu zajištěn mírový a demokratický rozvoj. (…)*

[48] Jednalo se o: Finsko, Itálii, Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko
[49] SPIRIT, M., *Tzv. Benešovy dekrety – předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*, Praha, 2004, s. 251.
[50] DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK J.. *Kauza*: *tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*. Praha, 1999, s. 58.

Maje na zřeteli, že se mezi Československou republikou a Německou demokratickou republikou rozvíjí všestranná spolupráce a stále více se upevňuje vzájemné porozumění a přátelství a že mezi oběma zeměmi není sporných a nevyřešených otázek, a vycházeje ze zájmů národů Československa na mírové spolupráci s celým Německem a na vytvoření dobrých sousedských vztahů, které by se staly trvalým základem mírového soužití národů Československa s veškerým německým lidem, prohlašuji na základě usnesení vlády:

Válečný stav mezi Československou republikou a Německem se zastavuje.

Mezi oběma zeměmi vstupují v platnost mírové vztahy.“[51]

Závěrem dodává, že zastavením válečného vztahu se nijak nemění německé mezinárodní závazky a nedotýká se ani práv a závazků vyplývajících pro ČSR z platných mezinárodních dohod čtyř velmocí o Německu, ani jiných mezinárodních aktů, na kterých se Československo podílí.

V roce 1955 se také podařilo obnovit německo-sovětské diplomatické vztahy. 15. srpna 1955, vydala ČSR vláda prohlášení, v němž uvažuje projednat se SRN otázku navázání diplomatických styků a dalšího rozšíření spolupráce v oblasti obchodních a kulturních vztahů. Československá republika dále na tuto skutečnost zareagovala i v roce 1956, kdy předseda vlády Viliam Široký, přišel v Národním shromáždění s návrhem uzavřít mezi ČSR a SRN smlouvu o neútočení. O dva roky později, roku 1958, se V. Široký obrátil o navázání československo-německých diplomatických vztahů na německého kancléře Konráda Adenauera a zahájit tak o tom následně jednání. Iniciativa z české strany však byla neúspěšná.

Dalším momentem, kdy mohlo dojít k posunu vztahů mezi oběma zeměmi, byla nová východní politika Willyho Brandta. Byla dokonce zahájena i jednání o smluvní uspořádání vztahů mezi ČSSR a SRN, která ale byla komplikována opět odlišným postojem obou aktérů na Mnichovskou dohodu a jiné otázky.

Dalším z důvodů, proč tyto podněty „ztroskotaly“ byla tzv. Hallsteinova doktrína, která dlouhá léta byla jedním z hlavních pilířů politiky SRN. V podstatě říkala, že Spolková republika Německo odmítá navazovat či udržovat diplomatické styky s těmi státy, které uznaly Německou demokratickou republiku. Winkler ještě uvádí, že „z této doktríny také vycházelo zákonodárství SRN ve svých diskriminačních ustanoveních proti státům, které uznaly NDR, respektive proti jejich občanům a často i proti jejich

[51] *Německá otázka 1945-1963. Dokumenty a materiály,* Praha 1965, dok. č. 132, s. 397-398.

obyvatelům bez ohledu na jejich státní příslušnost.“[52] Pro Československo a jeho zájmy byla jedním z hlavních důsledků doktríny i skutečnost, že zákonodárství SRN týkající se válečných škod, odčinění či zmírnění křivd a odškodnění obětí postihnutých nacistickou perzekucí, nelze pak jejich nároky uspokojit, pokud oprávněná osoba má bydliště či trvalý pobyt na území státu, který nemá styky se SRN. Později ale Spolková republika Německo od doktríny ustoupila a 21. prosince 1972 uzavřela s NDR Smlouvu o základech vztahů mezi SRN a NDR a postupně začala navazovat diplomatické styky se státy, které díky Hallsteinově doktríně byly odmítány nebo dokonce jejich vztahy přerušeny právě ze strany SRN.

60. léta se nesla v duchu uvolnění. Československo se „povýšilo“ na socialistickou úroveň, což sice vyvolalo „nevoli“ ve vedení NDR, neboť ta se obávala, že ČSSR by se pak mohlo více soustřeďovat na Spolkovou republiku Německo a stane se samostatnější, a i nadále vystupovalo kriticky ke Spolkové republice. Nicméně v 60. letech se spolková politika snažila o zlepšení vztahů k východoevropským státům, což podpořil i nově umožněný cestovní ruch mezi západním Německem a ČSSR. Prohlášení vlády následujícího kancléře K. G. Kiesingera z prosince 1966 si pak dalo za cíl vztahy s ČSSR normalizovat, což se později podařilo realizovat W. Brandtovi. Brandt a jeho „Ostpolitik“ si kladlo za cíl normalizovat vztahy se svými sousedy. To se mu také dařilo. Roku 1970 jeho snahy vyvrcholily smlouvou se SSSR a Polskem. Vztahy s ČSSR však vázly kvůli Mnichovské dohodě. Navíc od roku 1966 západoněmecké nabídky na obnovení vztahů s Československem byly stále intenzivnější. (Šlo ale o vztahy na neoficiální úrovni, na úrovni oficiální byly vztahy obou zemí stále chladné). Ve vztazích ČSSR a NDR byla Mnichovská dohoda označena za neplatnou od samého počátku ve Smlouvě o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a NDR z roku 1967.

11. prosince 1973 se podařilo konečně navázat diplomatické styky mezi ČSSR a SRN. Tzv. Pražská smlouva[53] dala základ k vzájemným oficiálním stykům mezi Prahou a Bonnem. Obě strany hned v prvním článku anulují Mnichovskou dohodu, ovšem v dalším článku říká: *„ Tato smlouva se nedotýká právních účinků, které vyplývají vůči fyzickým osobám z práva použitého v době od 30. září 1938 do 9. května 1945. Vyňaty z tohoto jsou účinky opatření, které obě smluvní strany považují pro jejich neslučitelnost ze základními*

[52] *Česko-německé vztahy 1945 - 2000*: *Sborník z konference*. Praha: Kruh občanů České republiky vyhnaných v r. 1938 z pohraničí, 1999, s. 35.

[53] Celým názvem: Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo z 11. 12. 1973; podepsána za českou stranu L. Štrougalem a B. Chňoupkem, za německou W. Brandtem a W. Scheelem

zásadami spravedlnosti za nulitní.“[54]. Obě strany se také zavazují k řešení veškerých sporů výlučně mírovými prostředky. Důležitým je i článek V, kde oba státy potvrzují neporušitelnost svých hranic, přičemž vůči sobě nemají *„žádné územní nároky a nebudou takové nároky vznášet ani v budoucnosti“*.[55]

Tím ovšem problémy vzájemných vztahů vyřešeny ještě zcela nebyly. Což potvrzoval i vývoj v následujících letech v podobě výhrad ze strany CDU/CSU při ratifikaci Závěrečného aktu[56] z Helsinek v roce 1975 spolu s růstem aktivity Sudetoněmeckého krajanského sdružení, a zvláště pak po nástupu nové pravostředové koalice v čele s Helmutem Kohlem na podzim roku 1982. Kohl, jak uvádí Dejmek, „ prý v roce 1986 navštívil jako vůbec první spolkový kancléř tzv. sudetoněmecké dny, což jen povzbudilo sebevědomí tohoto „proudu“ vysídlenců. Na tom nemohly nic změnit ani relativně korektní diplomatické vztahy, zpevněné mj. dohodou mezi B. Chňoupkem a jeho resortním partnerem H.-D. Genscherem o pravidelných každoročních konzultacích od roku 1978“.[57]

Rok 1989 a jeho poslední měsíce přinesly novou, rychle se měnící situaci. Systém železné opony a komunismu se začal pomalu hroutit. Avšak ještě na podzim se zdálo, že Československo a NDR zůstanou posledními věrnými komunistickými státy východního bloku. H. Lemberg ve své stati píše: „Symbolickým obrazem bylo společné stříhání ostnatého drátu (…). Nyní v prosinci 1989 tak za Československo a Spolkovou republiku Německo činili oba ministři zahraničí Dienstbier a Genscher.“[58] Poté následovaly rychlé kroky, které vedly ke sjednocení obou německých republik v jednu. 3. října 1990 vznikla nová Spolková republika Německo. Nová SRN se stala pro ČSFR proměnným partnerem – převzala „nedílné dědictví dosud existujících německých států. Společnou základnu i nadále tvořila smlouva o oboustranných vztazích z roku 1973. Vztah obou zemí začínal být přátelský. Teprve až diskuse o nutném novém smluvním zajištění vztahu mezi „již“ demokratickým Československem a znovusjednoceným Německem, jejímž výsledkem se stala „Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci“ z počátku roku 1992, opět

[54] DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK J., cd., s. 89.
[55] tamtéž
[56] Závěrečný akt jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě podepsaný 1. srpna 1975 v Helsinkách, který vedl ke snížení napětí studené války. Na jeho základě došlo k uznání existence NDR či hranice na Odře a Nise.
[57] DEJMEK J., KUKLÍK J., NĚMEČEK J., cd., s. 60.
[58] *Československo a dva německé státy*. Ed. Ch. BUCHHEIM. 2011, s. 23

nechala v pozadí novou počáteční euforii a nechala vstoupit do popředí každodennost mezistátních vztahů.[59]

4 *Prezidentské dekrety a jejich pozice ve vzájemných vztazích ČR a SRN*

Ještě v roce 1988, před odstraněním „ostnatých drátů", proběhlo zasedání Sudetoněmeckého krajanského sdružení. Při této příležitosti byl znovu vzpomenut starý program této organizace, jehož jádrem nadále zůstalo právo na vlast, návrat do ní, majetkové restituce a nové sebeurčení. Předseda Spolkového shromáždění SL řekl: „*Základním předpokladem evropského smíření a vyrovnání je uskutečnit právo na vlast a na sebeurčení také pro sudetoněmeckou národnostní skupinu."*[60]

K naději na úspěch SL přispěly, jak píše Spirit, „velmi neobratné, i když možná upřímné diplomatické kroky V. Havla"[61], který v roce 1989 vyřkl názor, že změna hranic není možná a nelze uvažovat ani o návratu sudetských Němců, přičemž ale vyslovil povinnost omluvy nás, Čechů, Němcům, kteří byli po válce odsunuti. SL prezidentovu omluvu přivítal jako základní kámen pro budoucí jednání, ovšem bez pokusu, že by jednu z příčin událostí minulých hledal mezi vlastními řadami. Až prof. F. Seibt[62] byl schopen kritického pohledu na celou situaci a říká: „*Katastrofa vypuzení Němců z Československa se nedá vysvětlit bez návaznosti na události předchozích. Brutální násilí začalo každopádně v roce 1938, pokračovalo protektorátem … Ale my, Němci, bychom si měli uvědomit, že velká nespravedlnost zde byla už v roce 1938.*"[63]

A ani pád komunistického režimu spolu s sebou „nepohřbil" řadu problémů ve vzájemných vztazích obou zemí. Naše politická scéna se v problematice česko-německých vztahů často chovala velmi chaoticky i chybně, občas se objevil ale i „světlý moment" – např. když premiér M. Čalfa reagoval, udělat za minulostí „tlustou čáru", čímž se lehce dotkl SL. Sudetoněmecký Landsmannschaft vědom si, že u premiéra ČSFR zřejmě nepochodí" se později obrátil na nového premiéra P. Pitharta, na něhož se 29. května 1991

[59] *Československo a dva německé státy*. Ed. Ch. BUCHHEIM. 2011, s. 24.
[60] Sudetendeutsche Zeitung z 5. Února 1988
[61] SPIRIT, M., *Tzv. Benešovy dekrety – předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*, Praha, 2004, s. 283.
[62] Ferdinand Seibt – přední německý historik narozený v Čechách, který se angažoval především ve věci porozumění mezi Čechy a Němci
[63] Citace dle: *Benešovy dekrety - záměrně živený spor*. [Red.]: RICHTER K., Praha, Pražská vydavatelská společnost, 2002, str. 6.

obrací F. Neubauer[64] s tím, že nelze zůstat pouze u omluv a projevů lítosti, ale je potřeba podniknout kroky podporované oběma stranami. Na Neubauerův dopis odpověděl premiérův mluvčí. V něm v podstatě Neubauer dostal odpověď, že český pohled se od jeho na minulost liší, a že generální řešení česko-německých vztahů má ponechat na jednání vlád ČSFR a SRN. Neubauer neváhal a obrátil se na německého ministra zahraničních věcí H.-D. Genschera. Z tohoto podnětu tak mohla vzniknout již zmíněná Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci.

Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci byla podepsána 27. února 1992 na Pražském hradě mezi prezidentem ČSFR V. Havlem a kancléřem SRN H. Kohlem. V preambuli této dohody byla vzpomenuta i smlouva z roku 1973 o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN ohledně nulity Mnichovské dohody, což opět nijak nezaručovalo nulitu této dohody ex tunc[65], a dále oceňující členství obou států v Radě Evropy. Zbylý obsah smlouvy je pak věnován vzájemné politice, která by měla zachovat a upevňovat mír, zabraňovat konfliktům a dále jednat v souladu s Chartou OSN. Článek 2 říká: *„Vzájemně respektují svou svrchovanou rovnost, územní celistvost, neporušitelnost svých hranic, svou politickou nezávislost, jakož i zásadu nevměšování do vnitřních záležitostí a zásadu hrozby silou nebo použití síly.*

Potvrzují právo všech národů určovat svůj osud svobodně a bez vnějšího vměšování a uspořádat svůj politický, hospodářský, sociální a kulturní rozvoj podle vlastního přání".[66]

Obě strany ve smlouvě dále stvrzují své „existující" (v českém znění)/„stávající" (v německém znění) hranice a potvrzují, že nemají vůči sobě žádné územní nároky a ani žádné takové nároky v budoucnu vznášet nebudou. Právě zmínka o stávajících hranicích se stala šancí pro kritiky, což česká strana vysvětlovala jen jako jazykový problém. Československá veřejnost vznášela i výhrady v preambuli uváděnému „vyhnání", neboť na to nahlížela jako na pokus o právní diskvalifikaci odsunu jako mezinárodněprávního aktu. Podíváme-li se na německou stranu, ani tam nebyli všichni zcela spokojeni se zněním smlouvy. Nespokojenost se objevila především v řadách SL, který opět vznášel své požadavky. Byly jimi:

- přiznat právo na vlast
- zrušení tzv. Benešových dekretů

[64] Franz Neubauer – bývalý předseda Sudetoněmeckého Landsmannschaftu
[65] Ex tunc – s dodatečnou platností
[66] DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK J.. *Kauza*: *tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*. Praha, 1999, s. 92.

- prohlásit vysídlení za zločin
- odsouzení násilného začlenění sudetských Němců do ČSR v letech 1918-1919
- či uskutečnit restituci majetkových škod sudetských Němců při odmítnutí československých reparačních nároků.

K této příležitosti předseda SL F. Neubauer prohlásil po podpisu smlouvy (z roku 1992) heslo, jež se později stalo ústředním bodem taktiky SL, a které znělo: *„Československá strana s námi konečně musí jednat.“*

Sudetoněmecké krajanské sdružení se stále snažilo navázat přímý kontakt s Prahou a nabízelo řadu forem jednání na nejvyšší úrovni o již zmíněných bodech. Ovšem pro českou stranu přijmout jednání a vyjít vstříc SL znamenalo, že by Češi museli akceptovat neměnné sudetoněmecké požadavky bez jejich omluvy za Mnichov a navíc ještě bez odškodnění Čechů reparacemi.

Snahy SL navázat rozhovory začaly mít postupem času spíše kontraproduktivní charakter, ovšem nutily najít konečné řešení této otázky. 7. února 1995 na celou situaci reagoval prezident V. Havel projevem v pražském Karolinu. Říká: *„Vznik Československé republiky nebyl mylným produktem Versailles ani příčinou pozdějších katastrof. Byl výslednicí neschopnosti Rakouska-Uherska udělat skutečné národnostní vyrovnání a zajistit v něm Čechům a Slovákům přiměřené postavení. Navíc byla Československá republika moderním demokratickým státem – ve střední Evropě ojedinělým. I když měla svoje chyby, a to i co do řešení národnostní otázky, nebyly tyto chyby příčinou jejího rozpadu, na kterém se podepsal především vnější nátlak. Česká republika se proto právem hlásí ke své kontinuitě s předválečnou ČSR.*

Tragický konec tisíciletého soužití Čechů se sudetskými Němci netkví jen v jejich poválečném vysídlení. Smrtelnou ránu tomuto soužití zasadilo „fatální selhání velké části našich občanů německé národnosti, kteří dali přednost diktatuře, konfrontaci a násilí ztělesňovanými Hitlerovým národním socialismem“. (...)

Mnichovská dohoda nebyla jen neblahým vyústěním zápasů sudetských Němců o jejich menšinová práva, ale i rozhodující konfrontací demokracie s nacistickou diktaturou a politickým začátkem druhé světové války s jejími nezměrnými oběťmi. Kromě toho Mnichov ublížil i samotným sudetským Němcům, jejichž demokratické části se nacisté pomstili jako první.

Cesta vpřed musí začínat u společné shody, že česko-německé narovnání či smíření musí překonat starý i nový nacionalismus (...) „Proto minulost nemůže být našim

programem.“ Jakkoli je nutno se s minulostí vypořádat (…), nelze oživovat démony, kteří v ní dřímají a jsou stále nebezpeční.“[67]

A pokračoval: *„Z českého hlediska je jedním … z důležitých a logických důsledků jednoznačné odmítnutí všech pokusů vydolovat z dávných historických událostí či nespravedlností celý soubor aktuálních politických či právních požadavků a nároků zpochybňujících samu půdu, na níž stojí poválečné evropské uspořádání. Hlasy, které se o to snaží, jsou sice nepočetné a okrajové, ale česká veřejnost je vnímá s obzvláštní citlivostí. Proto považuji za svou povinnost říci tu zcela jasně, že Česká republika je přímým dědicem československé státnosti, která se zrodila ze dvou hroznych válek, na jejichž rozpoutání neměli Češi žádný podíl. Naše republika proto nebude jednat o revizi jejich výsledků, o jakémkoli způsobu opravování historie na úkor součastníků.“*[68]

K závěru říká, že nikdo nemůže chtít materiální či jinou nápravu odsunu, jelikož nikdo nám nenahradí oběti způsobené nacismem, a že všichni ti, co byli odsunuti, jsou u nás vítáni tak, jako všichni Němci, jako hosté a jako ti, co se budou v budoucnu podílet na budování nových prostor, jež nám otevře a nabídne Evropská unie k vytvoření námi zvoleného domova.

SL a její předseda Neubauer se znovu stavěli k českému postoji odmítavě. Přesto obě strany se chtěly dohodnout. K tomu měla sloužit i nově připravovaná deklarace, jež měla vyhovět jak „Havlovi“, tak i SL.

Jakmile ale byl text deklarace připraven, podlehla německá strana nátlaku SL, tentokrát šlo o právní pojetí Postupimské dohody. Podle německého ministra zahraničí K. Kinkela byla Postupimská dohoda bez právní závaznosti. Češi na platnosti této dohody trvali a stejné stanovisko zaujali i její signatáři.[69] Deklarace, celým názvem „Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji“, tak tedy byla parafována a konečně 21. ledna 1997 podepsána za českou stranu Václavem Klausem a Josefem Zieleniecem, a za stranu německou ji podepsali H. Kohl a K. Kinkel. V článku II *„Německá strana přiznává odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji, který vedl k Mnichovské dohodě z roku 1938, k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí, jakož i k rozbití a obsazení Československé republiky. Lituje utrpení a křivd, které Němci způsobili českému lidu nacionálněsocialistickými zločiny. Německá strana*

[67] KURAL, Václav. Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989-1996. [online]. [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Sudkrajsdru1.htm, či SPIRIT M., *Tzv. Benešovy dekrety*: *předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky,* Praha, 2004, s. 294-295.
[68] tamtéž
[69] Bývalý SSSR, USA a Velká Británie

vzdává čest obětem nacionálněsocialistické vlády násilí a těm, kteří této vládě násilí kladli odpor. Německá strana si je rovněž vědoma, že nacionálněsocialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.“[70]

Článek III je pak naopak vyjádření lítosti a omluvy ze strany české.

Nejdůležitějším bodem celé smlouvy je podle mého názoru článek IV, kde „*každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor. Obě strany proto prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti.“*[71]

Zbylé články se týkají dále např. německé podpory ČR pro vstup do EU, obě strany se také zavazují zřídit společný česko-německý fond budoucnosti, či diskusní fórum.

Po podepsání deklarace již vše nasvědčovalo tomu, že česká a německá strana navázaly „plnohodnotné“ přátelské vztahy, kde se nebudou ohlížet do své minulosti, ale do budoucnosti. Ovšem problematika tzv. Benešových dekretů se znovu probudila v roce 2002 v souvislosti s žádostí o vstup ČR do EU.

V Evropském parlamentu se problematika prezidentských dekretů stala jedním z nejvíce diskutovaných témat týkajících se vyhnání. Na své intenzitě získala i díky výměně názorů mezi tehdejším českým premiérem M. Zemanem a rakouskou vládní stranou Svobodných, která chtěla vetovat vstup ČR do Evropské unie v případě, že dekrety nebudou zrušeny. Otázkou dekretů se tak začala intenzivněji zabývat menší skupina asi 30 poslanců nejen z Německa a Rakouska. Mnoho europoslanců považovalo tento konflikt za „vnesený zvenčí“. Ti, co byli vůči debatě kritičtí, zastávali názor, že hlavními protagonisty tohoto problému jsou lidé, kteří jsou skeptičtí vůči rozšíření EU, a jde jim v prvé řadě tento proces pozdržet. Dále se také domnívali, že SL v hlasování o vstup viděla možnost, jak prosadit své požadavky. Bernd Posselt[72] viděl příčinu oživení debaty ve „zneužití tématu ze strany demagogů“[73], naopak poslankyně Ursula Stenzelová považovala za důvod „rozvíření“ debaty vyjádření výrok maďarského premiéra Viktora Orbána, který prohlásil, že očekává, *„že takové dekrety zmizí.“*[74]Debata o prezidentských dekretech probíhala v Evropském parlamentu několik let a byla projednávána i řadou institucí. Takto velká

[70] Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji
[71] tamtéž
[72] B. Posselt – německý politik, novinář, byl členem Evropského sdružení a také předsedou SL
[73] DOMNITZ, Ch., *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie*: *diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. Praha, 2007, s. 29.
[74] Citát z: U. Stenzelová v rozhovoru ze 17. 12. 2002; či DOMNITZ, cd., s. 29.

pozornost byla dekretům věnována právě proto, že souvisely s debatami o rozšíření EU, na jejichž konci měl Evropský parlament oficiálně oznámit své stanovisko. Směrodatně politicky platné rozhodnutí pak měla učinit Evropská rada. 16. dubna 2003 byla podepsána šéfy vlád v Athénách smlouva o přistoupení k unii deseti novými členskými státy, mezi nimiž bylo i jméno České republiky.

Zatím stále probíhala diskuse na toto téma, která se snažila najít nějaké „vhodné" vyústění. Ani Froweinův posudek, který byl parlamentem objednán, aby odpověděl na diskutovanou otázku, nenašel řešení. Místo toho formuloval v první řadě stanovisko k jinému problému, a to, zda prezidentské dekrety odporují charakteru evropského práva. Průběh a vývoj debaty byl také ovlivněn skutečností, že do roku 2004 ČR neměla v Evropském parlamentu žádné zastoupení. Podpisem Athénské smlouvy mohli do parlamentu čeští zástupci, ale nemohli zastávat stejnou pozici jako jejich kolegové z členských zemí. Situace se změnila až po červnových volbách roku 2004, kdy čeští poslanci mohli plnoprávně vstoupit do Evropského parlamentu, a tak byla „smazána" nerovnováha stran.

Závěr debaty o československých prezidentských dekretech byl charakteristický vícestrannou snahou o pozitivní vyústění celého sporu. Ch. Domnitz ve své publikaci píše, že: „poté, co bylo schváleno doporučení rozšířit EU o Českou republiku, každopádně z pohledu Evropského parlamentu zmizela zásadní motivace debat o prezidentských dekretech. Po vstupu České republiky do Evropské unie vnímá navíc mnoho poslanců toto téma opět jako čistě bilaterální."[75] 1. května 2004 byla Česká republika přijata do EU.

Tím se však problematika tzv. Benešových dekretů neuzavřela, a je jen otázkou času, kdy se opět stane hojně diskutovaným tématem.

[75] DOMNITZ, Ch., cd., s. 54.

Závěrem

Dekrety prezidenta republiky jsou československou normotvorbou, jež je integrální součástí československého právního řádu. Vydávání dekretů prezidenta republiky je činnost, jež je svým charakterem neobvyklá. Ale taková i byla doba, kdy k této aktivitě docházelo. Jak obsahem, tak i svou formou vznikla na popud německé agrese, která vyvolala válku, a v takto těžké době nebylo dovoleno působení orgánů předpokládaných ústavou. Dekrety byly vydávány v době branné pohotovosti státu a i v tak složité situaci se podařilo obnovit orgány československého státu, které svou autoritu také prosadily a byly uznány jak na mezinárodně právní úrovni, tak i uvnitř státu. Československo se tak díky jejich autoritě stalo v té době součástí protinacistické koalice vítězných mocností, spoluzakladatelem OSN a signatářem dalších mezinárodních smluv.

Prezidentské dekrety měly dalekosáhlé dopady na česko-německé vztahy a především na samotnou, převážně německou menšinu. Na základě platnosti těchto dokumentů byli tito lidé nuceni opustit své domovy a odevzdat státu, který pro ně ve své podstatě znamenal domov, téměř veškerý svůj majetek. Odsun a procesy, které tuto událost provázely, byly podle mého názoru až nápadně podobné tomu, co Hitler viděl jako řešení „židovské otázky“. Jak je tedy možné, že pár let poté, co tyto „zvrácenosti“ nestačily ani utichnout, se mohlo něco podobného znovu opakovat? Byla to snad pomsta tomuto národu za vše, co jsme si prožili (Mnichov, Protektorát)? Ať je to tak či jinak, jedno je jasné. Tito lidé si prošli utrpením. Nejdříve museli snášet omezující až ponižující nároky, které z dekretů vyplývaly. A poté, co o jejich osudu bylo rozhodnuto, a byli odsunuti, museli čelit problému v podobě sžití se s novou společností. Snad se jim to i povedlo, ale stále v této společnosti přežívá jakýsi pocit křivdy, který se čas od času projeví skrze Sudetoněmecké krajanské sdružení, které se snaží dovolat zpět na právo o vlast a o anulaci tzv. Benešových dekretů. Ovšem dekrety prezidenta republiky vztahující se na konfiskaci majetku, potrestání zločinců aj., nebyly výlučně záležitostí naší země. Již během války řada dalších evropských států plánovala po ukončení války „naložit“ s Němci žijících na jejich území podobně jako tomu bylo v případě našem. Jednalo se tak například o Polsko, Belgii, Maďarsko či Dánsko, kde program dánského odboje byl jedním z nejtvrdších proti německému etniku. I samotní představitelé vítězných mocností si uvědomovali vážnost situace. Jejich podpora nebyla vykládána jen jako akt represe, ale i jako akt prevence, k němuž mělo být přistoupeno v rámci zachování míru v Evropě (především v těch částech, kde německá menšina figurovala jako činitel narušení a ohrožení existence jiných

národů). Tato snaha vyvrcholila v roce 1945 v Postupimi. Důležité je zdůraznit, že nebýt Postupimské konference, nic by se zřejmě z těchto plánů neuskutečnilo, neboť šlo v podstatě o mezinárodněprávní jednání, které vyžadovalo nejen souhlas zemí, kterých se tento problém týkal, ale i dalších.

Vrátíme-li se zpět k „našim“ dekretům, můžeme konstatovat, že zahraniční politika mezi Německem a Českou republikou se nad tento problém snažila několik desítek let povznést a chladné vztahy těchto zemí se pokusila znovu přivést k životu. Ne vždy to však bylo jednoduché. Benešovy dekrety byly pomyslným „trnem v oku“ i v nedávné době, např. při vstupu ČR do EU a i při ratifikaci Lisabonské smlouvy se vedly diskuze na toto téma. Postupem času vznikla řada dohod a deklarací a dnes, i když stále existují bilaterální problémy pocházející z historie, jsou vztahy Německa k nám poměrně dobré, poznamenány „rámcem evropského sjednocování“. A mezi těmito státy dodnes funguje spolupráce v různých směrech. Zda se stanou tzv. Benešovy dekrety v budoucnu opět problémem v našich vztazích k Německu, je těžké odhadnout, ale pokud budou stále existovat lidé, kteří neznají historickou podstatu celého problému a budou se odvolávat k dekretům prezidenta republiky (ať už pro nás pozitivně, či v negativním světle), můžu s jistotou tvrdit, že „Benešovy dekrety“ znovu „ožijí“.

Mám-li na závěr vyjádřit svůj osobní pocit k prezidentským dekretům, můžu konstatovat, že není pozitivní, ale ani negativní. Šlo o činnost, která byla reakcí na historické události a dlouhodobě spíše negativní soužití Čechů a Němců vedle sebe. Myslím si, že hlavním cílem dekretů nebylo uškodit německé menšině, ale šlo o jakousi formu obrany, která byla zkreslena událostmi v době války. A o to více byly samotné odsuny Němců z „domoviny“ složitější a nepokojné, neboť s koncem války vyplouvaly na povrch i všechna zvěrstva, jichž se dopustil Hitler, který svou politikou takto reprezentoval Německo. To vše může vyvolat pohoršení, ale dala se tato situace řešit snad lépe? My jsme nebyli jedinými, kteří takto jednali, dokonce jsme měli i mezinárodní podporu. A když je stát v nebezpečí, nezbývá mu, než se bránit a chránit tak své občany.

Použité zdroje:

Dokumenty

ČERVINKOVÁ, M., ed. a OTÁHALOVÁ, L., ed. *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943. (I), Vztahy mezinárodní diplomacie k politice československé emigrace na západě*. Praha: Academia, 1966. 412 s., [4] s. obr. příl. Acta occupationis Bohemiae et Moraviae.

ČERVINKOVÁ, M., ed. a OTÁHALOVÁ, L., ed. *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943. (II), Spolupráce československé emigrace na západě s domácím odbojem, její vztah k tzv. protektorátní vládě a germanizační politika okupantů*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1966. s. 417-815 s., [4] s. obr. příl. Acta occupationis Bohemiae et Moraviae.

JECH, K. -- KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945 : dokumenty. [Část] I.* Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-85270-41-2

JECH, K. -- KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945 : dokumenty. [Část] II.* Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-85270-41-2

KLIMEŠ, M. et al. *Cesta ke Květnu: vznik lidové demokracie v Československu do února 1948. 1. svazek*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. 453 s. Československo na cestě k socialismu; 1

Německá otázka 1945-1963. Dokumenty a materiály, Praha 1965, dok. č. 132, s. 397-398

Němci a Maďaři v dekretech prezidenta republiky. *Studie a dokumenty 1940-1945*. Brno:Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-132-1

Literatura

BENEŠ, Edvard. *Paměti*: *[od Mnichova k nové válce a k novému vítězství]*. 5. vyd., v Našem vojsku 1. vyd. Editor Christoph Buchheim. Praha: Naše vojsko, 2004, 531 s. ISBN 80-206-0709-9.

BLAIVE, M. -- MINK, G. (ed.). *Benešovy dekrety: budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí.* Praha: CEFRES, 2003. ISBN 80-86569-65-9

DEJMEK, Jindřich, Jan KUKLÍK a Jan NĚMEČEK. *Kauza*: *tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*. 1. vyd. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999, 101 s. ISBN 80-728-6001-1

DOMNITZ, Christian. *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie*: *diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007, 157 s. Student (Leges). ISBN 80-736-3151-2

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů"*: *dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Vyd. 1. Praha: Linde Praha, 2002, 511 s. Student (Leges). ISBN 80-720-1352-1

MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002. 126 s. ISBN 80-7277-139-6

PAVLÍČEK, Václav, Jindřich DEJMEK a Jiří WEIGL. *Benešovy dekrety*: *sborník textů*. 1. vyd. Editor Ilona Bažantová, Marek Loužek. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, 183 s. Sborník textů, č. 18/2002. ISBN 80-865-4711-6

PEŠEK, Jiří. *Německé menšiny v právních normách 1938-1948*: *Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. Vyd. 1. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006. ISBN 978-807-2392-018

SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety*: *předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2004, 439 s. ISBN 80-245-0755-2

ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika*: *minulost a současnost*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, 434 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-387

Česko-německé vztahy 1945 - 2000: *Sborník z konference*. Praha: Kruh občanů České republiky vyhnaných v r. 1938 z pohraničí, 1999, s. 92

Československo a dva německé státy. Editor Christoph BUCHHEIM. Ústí nad Labem: Pro Česko-německou a Slovensko-německou komisi historiků vydává nakl. Albis international, 2011, 267 s. ISBN 978-808-6971-285

Komu sluší omluva Češi a sudetští Němci. Praha: Erika, 1992. ISBN 80-85612-02-X

Internetové zdroje

Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2004 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dokumenty/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html

KURAL, Václav. Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989-1996. [online]. [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Sudkrajsdru1.htm

Ziele. *www.sudeten.de* [online]. [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: http://www.sudeten.de/cms/?Die_Sudetendeutsche_Landsmannschaft:Ziele